

הזק בו שנתקל בו, חייב הנכנס; ואם הזיקו בעל הבית בידיים, פטור בעל הבית, ומפרש לה ואזיל.

אמר רב פפא:

לא אמרן שאם הזיקו בעל הבית בידיים הרי הוא פטור, אלא דלא הוה ידע ביה [לא היה יודע בעל הבית שיש אדם בחצירו, והזיקו], אבל אם הוה ידע ביה, והזיקו בעל הבית, חייב בעל הבית.⁽⁹⁾

ומפרשינן: מאי טעמא חייב בעל הבית כשידע ביה, ואף שנכנס שלא ברשות?

משום דאמר ליה הנכנס לבעל הבית: נחי דאית לך רשותא לאפקי, לאזוקי לית לך רשותא, [אף שהרשות בידך להוציאני מחצירך, אין לך רשות להזיקני].

ואזדו רבא ורב פפא — שפטרו את בעל הבית כשהזיק בידיים כשלא ידע בהימצאותו בחצר — לטעמייהו [לשיטתם]!

דאמר רבא, ואיתמא רב פפא:

שניהם [שני אנשים] שהיו במקום אחד ב-ממ-ב ברשות, או שהיו שניהם במקום אחד שלא ברשות:⁽¹⁾

אם הזיקו זה את זה בידיים, ואפילו שלא במתכוון, חייבין; אבל אם הזיקו זה בזה [שנתקלו האחד ברעהו], פטורין.

ומשמע: טעמא דפטרינן להו כשהזיקו בידיים דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות, זה דברשות, פטור אם הזיק לחבירו שלא

חצר חייב, דעליה דידיה רמיא מילתא למלווי, [וכי אמרינן ולא שור בור, כגון שור שחפר ברשות הרבים, שיש לו רשות להלך, אבל חצר חבירו שלא ברשות חבירו הוא, ועליה דידיה רמיא לסלוקיה דלא ליתזק ביה בעל חצר], וראה עוד בהערה 6 בשם הראב"ד ורבינו יונה.

9. בתוספות בסנהדרין עו ב ד"ה רוצח, הוכיחו מכאן שיש עניני אונס שאפילו אדם המזיק פטור בהם, [ודין אדם המזיק באונס נתבאר בארוכה בתוספות לעיל כז ב], וכן כתבו ראשונים אחרים להוכיח מכאן, ראה "ספר המפתח".

1. א. פירש רש"י: ד"ברשות" היינו, כגון ברשות הרבים, או בחצר השותפין, או שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס; ו"שלא ברשות", היינו כגון שהיו רצים ברשות הרבים; והתוספות פירשו באופן אחר.

נימא דעל בעל החצר רמיא מילתא לסלוקי ולנקות חצירו, [וב"קובץ ביאורים" אות לד כתב עליו שלא הבין את קושייתו, שהרי גבי שור שחפר בור בחצר חבירו, הרי ממונו של בעל החצר הזיק, אבל הכא גלליו של בעל השור הם שהזיקו, ואף שהפקירם, מכל מקום זה אינו רוצה לזכות בהם, מכל שכן מבעל השור שמפקירם!].

ותירץ הראב"ד [המוסגר, הוא במקור שב"שיטה מקובצת"]: "לא היא, דהתם בתר דשלים ליה בעל השור נזקי חצר, והפקיר זה את רשותו עד שלא מילאהו ובאו אחרים והזיקו, דאמרינן כיון דשלים ליה האיך נזקי חצירו ואיהו בתר הכי הפקיר רשותו חייב דכמאן דכרייה הוא דמי, אבל הכא לא משלם ליה נזקי חצר, דהא לית ביה נזק חצר כלל [הילכך הוה ליה בור], ואי נמי אית בה נזק חצר, כל אימת דלא שלים ליה נזקי חצר [בורו הוא], ואם איתזק ביה בעל

במתכוון כי לא ידע ליה; וזה שלא ברשות, חייב אם הזיק את חבירו, ואפילו שלא במתכוון.

שנינו במשנה: נפל [השור] לבור והבאיש מימיו, חייב:

אמר רבא:

לא שנו אלא שהבאיש השור בשעת נפילה, דזה חשוב שור המזיק ממש, ואינו דומה לבור, אבל אם הזיק השור לאחר נפילה, הרי זה פטור.

ומפרשינן: מאי טעמא?

משום דהוי השור "בור", ומים הרי הווי כמו כלים, (2) ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים.

ומקשינן עלה: הניחא לשמואל, דאמר לעיל

כח ב: כל תקלה "בור" הוא ואף על גב שלא הפקירו.

אלא לרב, דאמר: עד דמפקר ליה לא הוה "בור" אלא "שור", מאי איכא למימר? למה ייפטר על הכלים.

אלא אי איתמר הכי איתמר: אמר רבא:

לא שנו אלא שהבאיש את המים מגופו שהיה מלוכלך בטיט, אבל הבאיש מריחו [ריח הנבילה], פטור.

ומפרשינן מאי טעמא?

משום דגרמא בעלמא הוא, שריח הנבילה אינו גוף השור ממש, שהסרחון ממילא בא לה, ונבילה גרמא הוא שגורמת לסרחון שיבא, וגרמא בעלמא של השור לא מיחייב. (3)

ב. כתב ה"חזון איש" [ליקוטים הגדמ"ח]: הא ד"שניהם ברשות" אין רצה לומר, שרשאים להמצא ברשות זה, אלא רצה לומר, שהמזיק לא עשה דבר שלא כהוגן, אלא עומד והולך כמנהגו של עולם, וגם הוא ברשות שיש לו להלך, או שגם לניזק אין רשות להלך.

2. כתב רש"י: "ומים כלים, כל חפצים ככלים, דלא חייבה [התורה] בבור על המיתה, אלא על נזקי בהמה [הלשון מגומגמת, והכוונה למיתת בהמה, ויש ספרים שכתוב בהם "אלא על הבהמה", ראה ספר "שינויי נוסחאות"], ושאר חפצים היוזקן זו היא מיתתן"; ובתוספות לעיל י א ד"ה שייר, הוכיחו מכאן שכל דבר שאינו בעלי חיים הרי הוא ממועט מ"חמור ולא כלים", ותמהו על רש"י שם שנראה מדבריו, שתבואה לא מיקרי כלים, ובור חייב עליהם.

3. הרי"ף לא הביא דין זה, וכתב ה"נמוקי יוסף", שטעמו הוא משום שבאמת זה חשוב "גרמי", אלא שרבה לשיטתו שאינו מחייב על גרמי, אבל לדידן, חייב; ומיהו הביא בשם הרא"ה, שזה אינו, דודאי לא נאמר כן אלא על האדם, אבל בבהמה דברי הכל פטור, שלא חייבה תורה על הכשר נזקי בהמה, כדכתיב "איש בור ולא שור בור", והוא הדין לשאר נזקין, [וראה בכיבוד הדמיון להא דאמרין "איש בור ולא שור בור", ב"קהלות יעקב" הגדמ"ח סימן לה אות ב].

וראה עוד בקונטרס "דינא דגרמי" לרמב"ן, שכתב מתחילה בטעם הרי"ף שחייב משום "גרמי", ושוב כתב: "וי"ל כי דיינינן דינא דגרמי הני מילי בנזקי עצמו, אבל בנזקי בהמתו לא, שלא חייבתו תורה אלא בנזקין ממש מכחו, אבל בגרמת שורו לא", ובטעם הרי"ף שהשמיט דין

שנינו במשנה: היה אביו או בנו לתוכו, משלם את הכופר:

ומקשינן עלה: אי הכי בר קטלא הוא [בן מות הוא השור] בנגיחות הראשונות, ואיך בא לידי מועדות?! (5)

ומקשינן: ואמאי משלם הוא את הכופר, הא תם הוא, ותם אינו משלם כופר?! (4)

אמר רב יוסף: כגון דחזא השור ירוקא על פי הכור, ונפל, ועשה כן ארבע פעמים, ועל הרביעית הוא חייב, ולא נסקל בפעמים הראשונות שהרי שלא בכוונה הוא, ואינו חייב סקילה. (6)

אמר תירץ רב:

במועד ליפול על בני אדם בכורות בכוונה — עסקינן במשנתנו.

ותירוץ זה אין שייך לומר כאן, כי אי אפשר שיעלה מן הכור בעצמו; וכן תירצו שם, שכשהעידו עליו בפעמים הראשונות, לא היו העדים מכירים את השור שהרג, ולא היה אפשר לסוקלו, ואף זה אינו שייך כאן, כי מאחר שנפל בכור, הרי השור בידם, ולמה לא הביאו לסוקלו; וכן תירצו שם, שאחר העדאת העדים על השור הוזמו העדים, ואותם המזימים הוזמו רק כשכבר נגח את הנגיחה הרביעית, ואף תרוץ זה אין שייך לאומרו כאן, היות ודבר שיש לו קול הוא, והרבה עדים יש בדבר.

זה כתב טעם אחר, [וראה שם בהמשך דבריו, שכתב: תדע דהא רבה [נ"א רבא] דבתרא הוא אמרה, ואיהו הא אית ליה דינא דגרמי וכו', ראה [שם].

4. וכמו ששנינו לעיל מא א, ומשום דדרשינן מה שאמרה תורה בפרשת כופר: "ובעל השור נקי" דהיינו נקי מחצי כופר.

ומה שפשוט לגמרא שהמשנה עוסקת בתם, הנה כעין זה מקשה הגמרא לעיל מד א, ושם ביאר הרשב"א שסתם שור תם הוא, ומן הסוגיא שם נראה, שאף הקושיא של הגמרא כאן היא על אותה דרך.

וב"תורת חיים" פירש כאן בהבנת דברי רש"י, שהגמרא מסתמכת בקושייתה הראשונה "והא תם הוא" על הקושיא הבאה; וכאילו אמרה "והא תם הוא", וכי תימא שהוא מועד, הלא תיקשי: "אי הכי בר קטלא הוא", והוא עצמו פירש באופן אחר; וראה לשון רש"י במשנה: "בגמרא פריך והא תם הוא, ואמאי נקט הכי", ומזה אין נראה כל כך כפירושו ה"תורת חיים".

6. הקשה רש"י: והרי רב גופיה סובר לעיל מד א, ששור ההורג שלא בכוונה אינו חייב כופר, וכדדריש רבה לעיל מג א, מ"השור יסקל וגם בעליו יומת" — כל זמן שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר, ואם כן אם לא נתכוין בנפילה זו להורגו, שאינו חייב סקילה, אם כן אף כופר לא ישלם לדעת רב עצמו?!

ותירץ רש"י: "הני מילי [דפטר רב משום שאין השור בסקילה], במועד לנגיחות בכוונה [שהועד על ידי נגיחות בכוונה] ונגח רביעית שלא בכוונה, פטר ליה [רב] מגזירת הכתוב, דכתיב: "השור יסקל", אבל זה [שחזא ירוקא ונפל שלש פעמים] שלא היתה בו חיוב סקילה כלל [בהריגות שנעשה בהם מועד, שהרי עשה כן שלא במתכוין]. אין העדאתו אלא לכופר של שן ורגל בחצר הניזק, דאוקמינן [לעיל כו

5. ואם תאמר: הרי קושיא זו יש להקשות על כל מועד שמשלם את הכופר! ?

ביאר רש"י: הניחא בכל מועד המשלם את הכופר, כבר הקשתה כן הגמרא לעיל מא א, ותירצה כמה תירוצים, או שבפעמים הראשונות ברח השור ולא הספיקו לסוקלו עד שנגח שוב,

כופר שלם, ומשנתנו רבי יוסי הגלילי היא דאמר כרבי טרפון, כלומר: משנתנו סוכרת כרבי יוסי הגלילי שלא פטרה התורה את התם מן הכופר, ומה שהוא משלם כופר שלם ולא חצי, הוא משום שהתנא של משנתנו סוכר כרבי טרפון, דאמר: קרן תמה — שברשות הרבים משלמת היא חצי נזק — שהזיקה בחצר הניזק, נזק שלם משלם; הכא נמי — גבי כופר — כופר שלם משלם היות והיה זה בחצר הניזק.⁽⁸⁾

ומקשינן: בשלמא לעולא שעיקר הטעם שהוא משלם כופר, הוא משום שהיה זה

שמואל אמר ליישב את הקושיא "והא תם הוא":

הא מני משנתנו — המחייבת בכופר ואף שתם הוא — רבי יוסי הגלילי, היא דאמר תם משלם חצי כופר,⁽⁷⁾ ומה ששינונו במשנתנו "משלם את הכופר" היינו חצי כופר.

עולא אמר ליישב את הקושיא "והא תם הוא":

לעולם מה ששינונו "משלם את הכופר" היינו

רש"י — לדעת רב עצמו, איך משלם הוא כופר כיון שאינו בסקילה — שבפעם הרביעית שעליה אנו מחייבים אותו כופר, אכן עשה בכוונה כדי להרוג, לא מצנינן [למימר], דלגבי כוונה תם הוא וליכא כופר [כלומר: מתוך שעשה שלש פעמים שלא בכוונה אינו נעשה מועד לעשות בכוונה, ואינו חייב כופר], דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא אייעד.

7. לא מצנינו לו שיאמר כן בהדיא, אלא שרבי אליעזר לעיל דף מא ב, למד שהתם פטור מחצי כופר, מ"ובעל השור נקי", ואילו רבי יוסי הגלילי לעיל מב א למד מ"ובעל השור נקי" שהשור נקי מדמי ולדות, ואם כן אין לנו מקור לומר שהתם פטור מחצי כופר; אבל רבי עקיבא שלמד לעיל מב א מ"ובעל השור נקי", שהתם פטור מדמי עבד, מודה הוא שפטור הוא אף מחצי כופר, וכדמוכח בבביתא שם מב ב.

8. רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס תמה על לשון הגמרא, שהרי לעיל כו א איתא בבביתא: "הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו לבעל הבית ומת, השור בסקילה ובעליו

א ומא א] ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק, [הרין] דאיכא כופר ברגל, ואף על גב דשלא בכוונה הוא, ואין השור בסקילה [כלומר: היות וחזינן שאף ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק, מחייבים אנו כופר, אף שדריסה על גבי תינוק אינה בכוונה, ואינו חייב עליה מיתה, הרי למדנו, שכאשר אנו באים לחייב מטעם רגל, בזה לא נאמר הדין שאם אין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר], והכא נמי דחזא ירוקא ונפל, תולדה דשן היא, דמתכוין להנאתו [ולכן אין צריך שיהא השור בסקילה, כי שן דומיא דרגל].

והוסיף רש"י: "ואם תאמר: משונה הוא ואין זו שן, כיון דאייעד ליה אורחיה הוא"; וביארו התוספות, שלפי שיטת רש"י אין העדאה הנזכרת כאן "במועד ליפול", כשאר העדאות שהיא בפני בעלים ובבית דין ואחר כל נגיחה, אלא מאחר שעשה כן שלש פעמים, שוב אינו משונה, וחייב מטעם "שן" שאינה צריכה העדאה כדין.

ג. הוסיף רש"י וביאר: "ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה [כלומר: אי אפשר לתרץ על הקושיא שהקשה

ברשות הניזק, היינו דקתני: "היה אביו או בנו — של בעל החצר — לתוכו", כי אביו ובנו ברשות בעל החצר הם שם, וחשובה הריגתם כהריגה בחצר הניזק — (9)

אלא לשמואל תיקשי: מאי איריא [למה נקטה משנתנו] "אביו או בנו", והרי אפילו אם היה זה אחר הנמצא בכור, נמי היה משלם כופר?!

ומשנינן: אכן לאו דוקא "אביו או בנו", אלא אורחיה דמילתא קתני, שמן הסתם אביו או בנו של בעל הכור היו בכורו ולא אחר.

שנינו במשנה: ואם הכנים ברשות, בעל חצר חייב; רבי אומר: ככולן אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור:

איתמר:

רב אמר: הלכתא כתנא קמא.

ושמואל אמר: הלכתא כרבי.

תנו רבנן:

בעל החצר שאמר לחבירו: "כנוס שורך ושמרו [שמר אתה את שורך]", והזיק השור, חייב; אבל אם הזיק השור (10) פטור בעל החצר.

ואם אמר לו: "כנוס שורך ואני אשמרנו", אם הזיק חייב (11) בעל החצר, ואם הזיק פטור.

ומקשינן: הא גופא קשיא [הרי הברייתא סותרת את עצמה מרישא לסיפא]:

כי אמרת ברישא:

"כנוס שורך ושמרו, והזיק חייב, הזיק פטור", ומשמע: טעמא דאמר ליה "שמרו" הוא דחייב בעל השור אם הזיק, ופטור בעל חצר אם הזיק, הא סתמא שאמר לו "כנוס שורך", חייב בעל חצר אם הזיק, ופטור בעל השור אם הזיק, ומשום דבסתמא מקבל עליה בעל החצר נטירותא, והיינו כרבנן דמשנתנו. (12)

והרי אימא סיפא:

חשיב "רשות הניזק" רק משום שהוא מיוחד לו מקום.

10. ואפילו על ידי שורו של בעל החצר, וכל שכן מעלמא.

11. אם הזיק משורו של בעל החצר; ואם הזיק מעלמא, בזה נסתפקה הגמרא לעיל מזו ב, ולא איפשיטא.

12. אליבא דרבא לעיל מזו ב, הכוונה היא [על פי הראשונים שנתבארו שם בהערות], באחד משני אופנים:

האחד: בעל החצר מקבל שמירה גמורה,

בין תם בין מועד משלם כופר שלם, ומפרשינן לה בגמרא שם, שהוא משום דרבי טרפון סבר תם משלם חצי כופר כרבי יוסי הגלילי, ושוב ממילא מחייב הוא בחצר הניזק נזק שלם; הרי שרבי טרפון סובר כרבי יוסי הגלילי שתם משלם חצי כופר, ולא היתה צריכה הגמרא לומר ש"רבי יוסי הגלילי היא דאמר כרבי טרפון"?!?

9. מתבאר מדברי הגמרא, שאביו או בנו של בעל החצר שניזוקו ברשות קרובם, חשוב כהיזק ברשות הניזק, ואף שמסתמא לא הקנה להם מקום בכורו, אלא רשות בעלמא נתן להם; ואילו לעיל בעמוד א [ראה שם בהערה 1] מבואר בלשון רש"י, שהמכניס דברים ברשותו של אחר,

"כנום שורך ואני אשמרנו, הוזק חייב הזיק פטור", ומשמע: טעמא דאמר ליה "ואני אשמרנו" הוא דמחייב בעל החצר אם הוזק, ופטור בעל השור אם הזיק, הא סתמא, חייב בעל השור אם הזיק, ופטור בעל הצר אם הוזק, ומשום דבסתמא לא מקבל עליה בעל

החצר נטירותא; אתאן הסיפא לרבי דמשנתנו, דאמר: עד שיקבל עליה בעל הבית נטירותא.⁽¹³⁾

ונמצא, דרישא כרבנן וסיפא כרבי ! ?

ואילו בעל השור אינו מקבל שמירה כלל, ולכן בעל החצר חייב ובעל השור פטור.

השני: כיון שקיבל עליו בעל החצר שמירה גמורה, נכלל בשמירתו, שלא יוזק ולא יזיק.

13. מבואר מדברי הגמרא, שלענין חיובו של בעל השור בסתמא, נחלקו חכמים ורבי, ולכן ברישא – דאתיא כרבנן – פטור בעל השור בסתמא, וסיפא – דאתיא כרבי – חייב בעל השור בסתמא.

והנה הא דאמרינן דלרבנן בסתמא פטור בעל השור, דבר זה תלוי במחלוקת רבי זירא ורבא דלעיל, שלדעת רבי זירא בסתמא חייב, דכשם שבסתמא מקבל עליו בעל החצר שמירה שלא יזיק, כך מקבל על עצמו בעל השור שמירה שלא יזיק, ואילו לרבא אכן אין בעל השור מקבל על עצמו שמירה.

אבל מה שאומרת הגמרא, שלדעת רבי בסתמא חייב בעל השור אם הזיק, צריך ביאור מהיכן לקחה כן הגמרא; והוא היפוך סברת רבי זירא, שלרבי זירא בעל השור חייב לדעת חכמים ולא לדעת רבי, ואילו כאן מבואר בגמרא שלרבי חייב בעל השור, ואילו לרבנן פטור בעל השור ! ?

ועמד בעיקר הקושיא המהרש"א כאן בתוספות ד"ה ושמואל, וביאר: "דודאי לפי סברת המקשה [לעיל בתחילת הסוגיא] וכן לאוקימתא דרבי זירא דסבירא ליה לרבנן, [דב]סתמא שניהם [המכניס ובעל החצר] חייבים [זה על זה], והאי דיוקא דמתניתין, ברישא

"טעמא שלא ברשות הא ברשות פטור בעל הקדרות והפירות ומכניס שורו" לא אתיא כרבנן, ועל כרחק אית לן לדחוקי אף בבבא דהכניס שורו דאתיא הרישא כרבי, ולרבי סתמא שניהם פטורין [פירוש, היות ולפי סברת הגמרא בקושיא אי אפשר לפרש את הרישא כרבנן שהרי המכניס מקבל על עצמו שמירה, והיה לו להתחייב, אם כן צריכים אנו לחדש סברא, שלפי רבי יש כאן התנאה ליפטר, וכמו שכתבו התוספות לעיל מזו ב ד"ה אימא, ורבינו פרץ שם, הובא בהערות לעיל]; אבל לפי האמת לרבא [בתחילת הסוגיא], דכולה מתניתין מצי אתי שפיר כרבנן, דסתמא בעל החצר מקבל עליו כל נטירותא [כלומר: ואילו המכניס אינו מקבל עליו שמירה; אם כן חזרה הסברא למקומה, דלא יגרע מחצר השותפין דחייב, אלא דאית לן למימר לרבי בעל הקדרות והפירות והמכניס השור הוא מקבל עליו כל הנטירות, והזיק חייב הוזק פטור".

וסוף לשון מהרש"א צריך ביאור; ועוד לא נתבאר בדבריו, דהניחא מה שמבואר כאן שלרבי הזיק חייב, ביאר היטב המהרש"א שהוא משום שהוא כחצר השותפין; אבל למה פטור הוא לפי חכמים, ומהיכי תיתי יחלקו חכמים על הסברא שאפילו אם נכנס ברשות הוא כמו חצר השותפין שהוא חייב.

ומיהו לפי פירוש המאירי שהובא לעיל בהערות בתחילת הסוגיא, שלדעת רבא סוברים חכמים שקיבל עליו בעל החצר שמירה גמורה, וגם שלא יזיק השור, אם כן ניחא היטב, דלפי

שלם משלם, הלכך: אם אמר ליה בעל החצר לבעל השור: "שמרו", לא מקני ליה בעל החצר לבעל השור מקום בחצר, ונמצאת רשות בעל החצר שלו לבדו, והויא ליה – היזק שור הנכנס לשורו של בעל החצר – קרן בחצר הניזק, וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם.

ואם לא אמר ליה "שמרו", כי אז אקניו אקני ליה מקום בחצר, והויא ליה חצר השותפין, וקרן בחצר השותפין – כשהזיק שורם של השותפים זה את זה – אינו משלם אלא חצי נזק אפילו לרבי טרפון.

מתנתין:

כתיב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה, ולא יהיה אסון, ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפלילים", וזה הוא דין "דמי ולדות".

שור שהיה מתכוין לחבירו השור שהיה רב עמו, (14) והכה את האשה ויצאו ילדיה, פטור מדמי ולדות. (15)

ואילו אדם שהיה מתכוין לחבירו, (16) והכה את האשה ויצאו ילדיה, כלומר: אפילו

אמר רבי אלעזר: תברא! מי ששנה זו [את הרישא] לא שנה זו [את הסיפא], כלומר: אכן רישא רבנן וסיפא רבי.

רבא אמר [תירץ]:

לעולם כולה ברייתא רבנן היא, ודין הסיפא הוא אפילו כשלא אמר "ואני אשמרנו" אלא בסתם, ומיהו, אידי דנסיב רישא: "שמרו", תנא סיפא "ואני אשמרנו".

רב פפא אמר [תירץ]:

כולה ברייתא רבי היא וניחא הסיפא שמדויק ממנה, שבסתמא הזיק חייב הוזק פטור; ודקשיא לך מרישא, דקתני: "כנוס שורך ושמרו, הזיק חייב הוזק פטור", ומשמע דבסתמא אין הדין כן!?

לא תידוק כן, דהוא הדין דבסתמא הדין הוא כן, אלא דבסתמא אין השור כשהוא תם משלם אלא חצי נזק, וכדי לחייב את השור הנכנס כשהזיק את שורו של בעל החצר בנוק שלם אפילו בתם, לכן נקט ברישא "ושמרו" –

ומשום דסבר לה – התנא של הברייתא – כרבי טרפון, דאמר: קרן בחצר הניזק נזק

ב. בפרשת משפטים [שמות כא לה] כתיב: "וכי יגוף איש את שור רעהו, ומת"; וכתב שם ה"אבן עזרא": "אמר בן זוטא: כי "רעהו" תואר לשור וכו' ואין לשור ריע רק בן זוטא לבדו"; והנה מצאנו בלשון משנתנו "חבר" נוסף לשור. 15. ומשום שנאמר בפרשת כופר: "ובעל השור נקי", ודרשינן לעיל מב א: "נקי מדמי ולדות", רש"י; וראה בסוגיא שם.

16. וכל שכן אם נתכוין לאשה ולא מתה, ובגמרא יתבאר הטעם שנקטה המשנה אופן זה.

סברת רבא, רבי אכן מחייב כיון שהוא חצר השותפין, אבל לרבנן פטור הוא, משום שבעל החצר קיבל על עצמו את שמירת השור הנכנס גם שלא יזיק, ולכן פטור בעל השור הנכנס אם הזיק; וראה בהערות שם, שאין פירוש זה בגמרא מוסכם; וראה עוד במה שכתב רבי עקיבא איגר בתוספותיו על המשניות על דברי המהרש"א.

14. א. בגמרא יתבאר, למה שנינו: "שור שהיה מתכוין לחבירו", ולא שור סתם, דמשמע: אפילו נתכוין לאשה.

שפחה ונשתחררה, כלומר: היתה האשה שפחה משוחררת שנישאה לעבד משוחרר שאין לו יורשים ש"כקטן שנולד הוא", או שהיתה גיורת שנישאה לגר שאין לו יורשים ש"כקטן שנולד דמי" —

ונגפוה ויצאו ילדיה ומת בעלה, הרי המכה פטור, שכל נכסי העבד המשוחרר והגר הפקר הם, וזה זכה בחוב דמי הולדות שבידו.⁽²⁾

גמרא:

שנינו במשנה: שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה, פטור מדמי ולדות:

ודייקין: טעמא דמתכוין לחבירו הוא דפטור השור, הא מתכוין השור לאשה, הרי זה משלם דמי ולדות —

שהיה מתכוין לחבירו, הרי זה משלם דמי ולדות.

כיצד משלם דמי ולדות:

שמין את האשה כמה היא יפה — לימכר בשוק כשפחה — עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה [משהפילה], ומשלם את הפחת [ובגמרא יתבאר יותר] ונותן לבעל.⁽¹⁷⁾

אמר רבן שמעון בן גמליאל: אם בן משהאשה יולדת משבחת, אלא: שמין את הולדות כמה הן יפין [ומפרש לה בגמרא]

מט-א

ונותן — כפי שומת תנא קמא, או כפי שומת רבן שמעון בן גמליאל — לבעל.

ואם אין לה בעל כי מת, נותן ליורשיו של הבעל.⁽¹⁾

ואם היתה — אשה זו שאין לה בעל —

והעבד לאחר שנוגפה, ואם מת קודם שנוגפה, בזה נחלקו אמוראים בגמרא, אם הוא פטור, או לאשה הם.

ועוד כתב: "והאי דנקט האי לישנא "היתה שפחה ונשתחררה", ולא נקט "היתה משוחררת", משום דעל כרחך בשאין לה בנים הימנו קאמר [כי אם יש לו בנים, הרי יש לו יורשים], והיינו דקאמר "היתה שפחה ונשתחררה", דמשמע עתה מקרוב [נשתחררה], דעדיין לא היו להם בנים.

עוד כתב רש"י: והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר, דפטור, דהא דמי ולדות לבעל, והאי דנקט שפחה וגיורת משום דדסתם שפחה משוחררת נשואה למשוחרר, וסתם גיורת לגר; וככל הדברים האלה כתבו גם התוספות לעיל מב ב ד"ה היתה; ומיהו כתבו שם ביאור אחר בשם הריב"א, ודחוהו, משום שבסוגייתנו

17. כדאיתא במשנה אחר דברי רבן שמעון בן גמליאל: "ונותן לבעל", שאינו מדברי רבן שמעון בן גמליאל, כמבואר ב"תוספות יום טוב".

1. אם מת הבעל אחר שנוגפה אשתו ודאי שדמי הולדות הם ליורשיו, ואם מת הבעל קודם שנוגפה, אם דמי הולדות הם ליורשים או לאשה, דין זה יתבאר בהרחבה, כעמוד ב בהערות, בסוף דברי הגמרא על בבא דשפחה וגיורת.

2. כתב רש"י: "היתה שפחה ונשתחררה, כלומר: היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר, ואין לה בעל, שמת, פטור, דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין, זכה, וזה קודם לזכות במה שבידו", והיינו שמת הגר